

Dumnezeu este un războinic

Violența și războiul în Vechiul Testament

STEPHEN DE YOUNG

Traducere din limba engleză de
DRAGOȘ DÂSCĂ

Colecția *Apologetica*

Seria *Studii*

12

DOXOLOGIA
Iași, 2025

Cuprins

Prefață	7
Introducere: Iahve, războinicul	11
Problema violenței	13
Răspunsuri greșite	16
I. Dreptatea dumnezeiască	23
Dreptatea regelui	25
Părintele orfanilor și Apărătorul văduvelor	29
Judecata de Apoi	33
II. Ce este moartea?	37
<i>Nu este bine ca omul să trăiască veșnic</i>	38
<i>Este rânduit oamenilor o dată să moară</i>	41
<i>Moartea a fost înghițită de biruință</i>	46
III. Păcatul ca infecție	49
Pata fizică a păcatului	52
Carantina	56
Ispășirea prin sânge	60
IV. Războiul duhovnicesc	67
<i>Toți dumnezeii neamurilor sunt demoni</i>	69
Gigantomahia: războiul împotriva uriașilor	74
Izgonirea demonilor	83
V. Războiul sfânt	89
Războiul ritualic	92
Legile războiului	99
Zelotismul și Noul Testament	103

VI. Versete problematice	109
Profetul Elisei și urșii	109
Lot și fiicele sale	113
Fiica lui Ieftae	118
Necazurile lui Iov	124
Moartea cauzată de apropierea de cele sfinte	126
Oare victima unui viol s-a măritat cu cel care a violat-o?	130
Epilog: Dumnezeu și violența	137
Indici scripturistici	139
Indici de termeni generali	145

PREFAȚĂ

Puține aspecte ale Scripturilor sfidează și reprezintă o provocare pentru sensibilitatea modernă într-o asemenea măsură precum violența descrisă în Vechiul Testament. Ateii extrag cele mai brutale evenimente din Vechiul Testament – din istorisiri sau din poruncile Torei – și le prezintă în cel mai șocant chip posibil, ca o modalitate de a ataca mesajul Scripturilor. Atât creștinii, cât și scepticii și agnosticii moderni sunt jigniți de aceste texte care le încalcă conștiința, deși uneori își dau seama că, ironic, simțul lor despre bine și rău a fost el însuși modelat de mesajul creștin.

Trebuie menționat de la început că această carte conține reprezentări ale violenței care, deși își au originea atât în texte biblice, cât și istorice, pot fi tulburătoare pentru unii cititori. Să recunoaștem: o carte despre violența în Biblie nu este ușor de scris din diverse motive, nu în ultimul rând deoarece trăim într-o lume sfâșiată. Mulți dintre cei care ajung la acest subiect au avut propriile experiențe marcate de violență, în urma cărora au fost răniți sau au rămas cu o rană sufletească. Intenția de la temelia acestei cărți nu este nici de a senzationaliza, nici de a minimaliza acele pasaje din Biblie care mărturisesc realitatea violenței, nici de a le elimina din mărturia vie a Sfintei Scripturi doar pentru că acest demers ne-ar face să ne simțim inconfortabil la nivel instinctual. În schimb, *Dumnezeu este un războinic* încearcă să înțeleagă mai bine și, astfel, să integreze aceste pasaje în modul în care noi înțelegem Scripturile și prezența activă a lui Dumnezeu în cadrul și pe parcursul experiențelor omenești, inclusiv a noastră.

În Biserica Primară, ereticul Marcion a susținut că Iahve, Dumnezeul lui Israel din Scripturile ebraice, era un Dumnezeu fundamental diferit – și răuvoitor – față de Tatăl lui Iisus Hristos. Această concluzie extremă, conform căreia Dumnezeul descris de Vechiul Testament era rău după standardele Noului Testament,

a fost urmată de forme ulterioare de gnosticism. Deși puțini cititori de astăzi ai Scripturii s-ar autocaracteriza ca „marcioniști”, atât retorica ateilor care încearcă să invalideze Biblia în întregime, cât și a celor care se consideră creștini, dar invalidează anumite elemente sau paragrafe din Scripturi, reia limbajul lui Marcion cu privire la Dumnezeu din Vechiul Testament. Chiar și comentatorii bine intenționați consideră uneori că Vechiul Testament, și în special violența pe care o conține, este un fel de aspect rușinos, o relicvă obscură din trecutul îndepărtat. Ca atare, ei susțin că acesta ar trebui să fie eliminat sau ignorat cu totul în propovăduirea creștină.¹

Spre deosebire de Marcion, această carte pornește de la premisa că Iahve, Dumnezeul lui Israel, este Sfânta Treime. Diferitele personalități ale Vechiului Testament, așa cum sunt consemnate în paginile sale, s-au aflat într-un contact real cu Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, cu Tatăl Său și cu Duhul Său, și au trăit prezența Lor. Descrierile acestor întâlniri, așa cum sunt consemnate în Scripturi, sunt exacte și autentice, nu roada speculațiilor, a teologisirii sau a altor raționamente omenești. În același timp, aceleași relatări au fost uneori violente, s-au născut din violență sau au provocat-o. Nu trebuie să evităm sau să invalidăm aceste episoade din cauza pudorii exagerate. Dimpotrivă, ne întrebăm ce ne-ar putea dezvălui aceste episoade – care sunt, de altfel, parte integrantă a întregii Scripturi – despre firea lui Hristos și caracterul creației Sale? Aceasta este întrebarea călăuzitoare a cărții *Dumnezeu este un războinic*.

Toate traducerile din Scripturi și alte izvoare vechi îmi aparțin. Acestea fiind spuse, nicio traducere nu este perfectă, inclusiv cele

¹ Această carte nu are ca scop principal combaterea marcionismului prin identificarea Sfintei Treimi ca Iahve, Dumnezeul Vechiului și Noului Testament. În argumentația sa că în Scriptură sunt doi dumnezei diferiți, Marcion a recunoscut autoritatea doar a unei singure Evanghelii și a câtorva epistole pauline. Însă textele folosite de Marcion erau versiuni aparte, care nu se potrivesc cu cele care exercită în prezent autoritatea canonică în Biserică. Nu există nicio interpretare argumentată a Noului Testament creștin care să poată susține concluzia că există doi dumnezei diferiți care au dat cele două Legăminte. Pentru discuții suplimentare despre Sfânta Treime în Vechiul Testament, consultați cartea mea anterioară, *The Religion of the Apostles* [în română: *Religia apostolilor. Creștinismul ortodox în primul secol după Hristos*, trad. Dragoș Dâscă (Iași: Editura Doxologia, Apologetica. Studii 8, 2023); n.tr.].

PREFAȚA

pe care le ofer în cărțile mele. Traducerea este mai mult o artă decât o știință, mai ales atunci când lucrezi cu limbi vechi, care au o structură foarte diferită de cea a limbilor moderne. Uneori, pentru a prezenta un anumit punct de vedere sau un argument, traducerea trebuie să fie foarte precisă cu privire la un anumit cuvânt sau să explice de ce același cuvânt este folosit în două locuri. Totuși, din mai multe motive, o traducere standard în limbile moderne poate fi lipsită de această precizie. Din toate aceste motive, am considerat că poate este mai bine să retraduc citatele scripturistice importante.

Introducere

IAHVE, RĂZBOINICUL

În marele imn al biruinței cântat de poporul lui Israel după trecerea prin Marea Roșie, ei Îl preamăresc pe Dumnezeuul lor, pe Dumnezeuul Care i-a eliberat, și personalitatea Sa. „Domnul [Iahve] este *un războinic!* Domnul este numele său!” (Ieș. 15, 3, s.n.)^{*} Dușmanii egipteni au suferit o înfrângere militară, deși marea a fost cea care i-a ucis. Însă aceasta nu este nici prima dată când, în Scripturi, o acțiune violentă este atribuită Dumnezeuului lui Israel, nici ultima. Totuși, ideea că Dumnezeu este un „războinic” va deveni esențială pentru perspectiva lui Israel despre Dumnezeu ca Cel ce face dreptate. Într-adevăr, titlul *Yahweh Sabaoth*² este uneori redat ca „Domnul oștirilor” și Îl evocă pe Iahve în calitate de comandant

^{*} Ținând cont de argumentarea autorului, am preferat versiunea din *Biblia după textul ebraic. Exodul. Leviticul*, ediție îngrijită de Maria Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu. Traducere, studii introductive și note de Maria Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Melania Bădic, Emanuel Conțac, Octavian Florescu, Victor-Lucian Georgescu, Cristinel Iatan, Alexandru Mihăilă, Delia Mihăilă, Ovidiu Pietrăreanu, Tarciziu-Hristofor Șerban, Silviu Tatu, Cătălin Vatamanu (București: Editura Humanitas, 2019), 95. Aceeași variantă și în Biblia tradusă de Dumitru Cornilescu, vezi: <https://biblia.resursecrestine.ro/exodul/15> (accesat: 20 iulie 2025) și în Biblia romano-catolică, vezi: <https://bibliacatolica.ro/category/biblia/1-vechiul-testament/02-carte-exodului/page/15/> (accesat: 10 septembrie 2025). În ediția sinodală: „Domnul este viteaz în luptă”. În Septuaginta: „Domnul care zdrobește războaiele”, în *Septuaginta 1. Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, volum coordonat de Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slușanschi, în colaborare cu Ioan-Florin Florescu (Iași: Editura Polirom, 2004), 230. [n.tr.]

² Deși uneori este confundat cu cuvântul „Sabat” în limba engleză, *Sabaoth* provine dintr-un verb care înseamnă „a se aduna sau a fi mulți”. Se referă la un grup mare sau la o adunare de oameni, precum o armată; de aici și expresia „Domnul oștirilor”.

al armatelor și Dumnezeu puternic în luptă. Aceasta nu este o simplă analogie sau o metaforă: în numeroase ocazii, Dumnezeu a acționat cu o violență reală, nu iluzorie, asupra pământului. Nu doar soldații egipteni, ci și primii născuți ai poporului egiptean și ai animalelor sale au fost uciși. Înainte de aceste evenimente de la Ieșirea, cetățile Sodoma și Gomora au fost mistuite împreună cu locuitorii lor. Judecătorii lui Israel, inspirați de Duhul Sfânt, aveau să-i ucidă mai târziu pe filistenii, la îndemnul lui Dumnezeu.

Să reținem că Israel nu a fost ferit de pedeapsa lui Dumnezeu. Pe vremea regelui Iezechia al lui Iuda, Iahve i-a trimis mai întâi pe asirieni să măcelărească cele zece triburi din Regatul de Nord al Israelului, să-i deporteze pe supraviețuitori și să-i șteargă de pe fața pământului ca popor. Apoi, babilonienii au atacat rămășița lui Iuda și i-au deportat pe supraviețuitori. Mai târziu, romanii au șters Iudeea și, timp de secole, Ierusalimul de pe fața pământului. Romanii au invadat prima dată Iudeea în anul 70 d.Hr., distrugând templul din Ierusalim și ucigând mii de oameni. La apogeul rebeliunii lui Bar Kohba din anul 136, întregul oraș Ierusalim a fost distrus, un nou oraș roman fiind construit pe ruinele sale. Romanii au pus apoi în aplicare o politică nemiloasă de deziudaizare în întreaga regiune. Aceste evenimente brutale au intrat în legendă ca urmare a descrierilor contemporanilor și au fost atât profețite, cât și interpretate ca fiind judecata Dumnezeului lui Israel. În Apocalipsa Sfântului Ioan, Hristos seceră câmpurile pământului în mânia Sa, lăsând în urmă un râu de sânge atât de adânc încât poate atinge frâul unui cal (Apoc. 14, 14-20).

Prea adesea, cei care caută să „salveze” Scripturile – motivați de dezaprobarea noastră modernă a violenței, în special atunci când aceasta afectează copiii și persoane nevinovate – explică, de fapt, Biblia după mintea lor, în loc să caute să o înțeleagă. Atunci când Scripturile sau elemente ale Tradiției Bisericii se dovedesc dificile, aceasta este o invitație la o cercetare mai profundă, nu la evitarea lor. În viața de acum, suferința, durerea și moartea – chiar și a celor care sunt fără vină – sunt o realitate. Această observație nu era mai puțin adevărată în lumea antică; dimpotrivă, situația istorico-politică era mult mai apăsătoare pentru fiecare popor în parte.

Valoarea inerentă a fiecărei vieți de om, de la zămislire până la mormânt, este un principiu moral creștin al cărui izvor este Hristos. Pe baza anumitor criterii, lumea antică făcea discriminări între diferite „calități” de oameni și se comportau în consecință, abuzând, făcând victime și ucigând după cum cei puternici considerau necesar. Aceasta era realitatea în care trăiau oamenii antici, inclusiv autorii Scripturii. Prin urmare, orice concepție despre violență în Scripturi trebuie mai degrabă să fie integrată în viziunea noastră despre lume, decât să o disociem de violența care există pe acest pământ. Ea trebuie să țină cont de suferința, durerea și pierderea efectivă a unor persoane reale, care au trăit și au murit în această lume și care L-au cunoscut și au fost cunoscute de Hristos.

PROBLEMA VIOLENȚEI

Revelația supremă a Dumnezeuului Treimic este Întruparea lui Iisus Hristos, Dumnezeu-Fiul. Hristos este lentila prin care pot fi înțelese toate Scripturile, viața continuă a Bisericii și viața în creație. În El se află plinătatea Dumnezeirii în formă trupească (Col. 2, 9). Este întru totul corect să interpretăm lucrările lui Iahve, Dumnezeul lui Israel în Vechiul Testament, în lumina a ceea ce știm că este El prin cei care L-au cunoscut pe Hristos și au scris Scripturile Noului Testament. La urma urmei, El este același ieri, astăzi și în veci (Evr. 13, 8).

Totuși, trebuie să avem grijă să ne încredințăm că revelația lui Hristos este înțeleasă ca un întreg înainte ca o astfel de interpretare să poată fi întreprinsă. Exemple ale profunzimii iubirii, compasiunii, smereniei și bunătății lui Hristos abundă în Evangheliile și în alte scrieri ale Noului Testament care reflectă viața și slujirea lui Hristos. Moartea jertfelnică a lui Hristos este, evident, imaginea supremă a iubirii lui Dumnezeu în Scripturi și, într-adevăr, în istorie. Pentru mulți, aceste imagini sunt atât de copleșitoare încât devin întregul tablou.

Însă același Iisus Hristos a înviat din mormânt triumfător asupra puterilor păcatului, morții și diavolului. Același Hristos i-a aruncat pe demoni în abis. Același Hristos, la Judecata de Apoi,

le va spune celor care nu l-au împărtășit compasiunea și iubirea: „Niciodată nu v-am cunoscut pe voi” (Mt. 7, 23). Același Hristos a spus despre Iuda că ar fi fost mai bine pentru el să nu se fi născut niciodată. Același Hristos a vădit ipocrizia fariseilor, i-a alungat pe cămătari din templu și a rostit diatribe muștrătoare împotriva lui Irod, a mai-marilor preoților și a cărturarilor. Apocalipsa Sfântului Ioan Îl înfățișează pe același Hristos conducându-și oștirile cerești în măcelul împotriva vrăjmașilor Săi. Într-adevăr, însuși titlul *Hristos*, care înseamnă „unsul”, Îl identifică drept Regele Care domnește peste întreaga creație, Care judecă popoarele cu un toiag de fier.

Mai mult, credincioșii din perioada celui de-al doilea templu (cca 515 î.Hr. - 70 d.Hr.) și primii creștini credeau că Hristos, înainte de a Sa Întrupare, S-a arătat și a lucrat în Vechiul Testament. Hristos, al doilea Ipostas sau Persoană a lui Iahve, Dumnezeuul lui Israel, a doua Persoană a Sfintei Treimi, a mâncat cu Avraam la Mamvri și apoi a chemat foc de la Tatăl asupra Sodomei și Gomorei. El a scris poruncile Torei cu degetul Său pe tăblițele date lui Moise. Ca Înger al Domnului, i-a scos pe israeliți din Egipt, călăuzindu-i prin pustie și în bătăliile împotriva egiptenilor și amoriților. În calitate de Comandant al oștirilor lui Iahve, l-a condus pe Iosua în lupta împotriva uriașilor din țara Canaan. În calitate de Cuvânt al lui Iahve, El S-a înfățișat profeților și a rostit judecata și osânda asupra unor întregi civilizații.

Pentru autorii Noului Testament, această perspectivă despre Hristos în măreția, puterea și slava Sa – perspectivă care era acceptată în teologia celui de-al doilea templu – este cea care face ca smerenia, jertfa și compasiunea lui Iisus să fie demne de cinstire și admirație negrăită. În marele imn hristologic, cunoscut sub numele de *Carmen Christi*, Sfântul Pavel se minunează de această tensiune dintre Dumnezeuul lui Israel în slava și puterea Sa, Iahve Savaot, și faptul că S-a întrupat și S-a dat morții pe un instrument roman de tortură, o cruce (Filip. 2, 6-11). Adevărul profund al Întrupării nu este că un oarecare zeu, o ființă măreață, a luat trup de om. Dimpotrivă, adevărul este că Însuși Iahve, Dumnezeuul lui Israel, Creatorul tuturor lucrurilor, Stăpânul puterilor, S-a născut într-o peșteră și a fost așezat într-o iesle, a trăit ca un om proscris și a murit pedepsit ca un criminal.

Pe de altă parte, evident, Iisus Hristos din imaginația populară de astăzi este, ca să folosim o expresie modernă, o versiune mult diminuată a Celui pe care L-au cunoscut sfinții. El a fost eliminat întru totul din Vechiul Testament, iar Apocalipsa este, în mare parte, ignorată sau respinsă ca un fel de delir febril sectar. Pentru cititorii moderni, chiar și Sfântul Pavel pare, în epistolele sale, să fie motivat de o agendă diferită de cea a Evangheliilor. Interpreții textelor Sfântului Pavel citează lipsa referințelor directe la evenimentele din viața lui Iisus sau a citatelor din învățătura Sa ca dovadă a faptului că Pavel ar fi îmbrățișat, chipurile, o teologie speculativă care are prea puțin de-a face cu acel „Iisus istoric”. Învierea, punctul culminant al relatărilor evanghelice, nu mai este percepută ca o victorie sau o cucerire, ci ca o dovadă a faptului că spiritul, amintirea sau exemplul lui Hristos vor dăinui peste veacuri, pentru a inspira bunătate și compasiune în alții... Pruncul Iisus din iesle nu mai este un paradox prea profund pentru a fi înțeles de cugetul omenesc, ci imaginea unui copil blând, dulce și gingaș care poate fi adorat fără să punem prea mult suflet și care nu ar face rău nici măcar unei muște. Acest Iisus imaginar nu este Dumnezeu Care a creat universul, S-a întrupat pentru a mântui omenirea prin puterea și măreția Sa. Dimpotrivă, pentru mulți, El este doar un om prietenos și binevoitor, Care a devenit martir.

Eforturile de a minimaliza violența din Scripturile ebraice Îl opun pe acest Iisus mai popular, mai sentimental, reprezentărilor lui Iahve din Vechiul Testament, Care pare a fi un fel de Dumnezeu foarte diferit de Hristosul televiziunilor comerciale.³ Contrastul artificial este accentuat de tendința de a trece cu vederea numeroasele pasaje, începând cu o mare parte din Deuteronomul, care vorbesc despre dragostea lui Iahve pentru poporul Său și pentru omenire, în general. Dumnezeu Vechiului Testament este descris ca fiind stăpânit doar de mânie, violență și judecată, în timp ce

³ Probabil ajutată de deosebirea pe care Martin Luther o trasează între Lege și Evanghelie în Scripturi, această reprezentare a lui Hristos în comparație cu Dumnezeul războinic al Vechiului Testament era deja răspândită în Germania secolului al XIX-lea în rândul cercetătorilor liberali. Friedrich Nietzsche, în special, a criticat nu comparația, ci acceptarea necondiționată a acestei forme a lui Hristos de contemporanii săi savanți. Desigur, el Îl prefera pe Dumnezeul aparent mai impunător și mai puternic al Vechiului Testament.

Capitolul IV

RĂZBOIUL DUHOVNICESC

Origen a spus că relatările cuprinse în Iosua ar fi imorale dacă nu ar avea aspectul (caracterul) unei lupte spirituale, duhovnicești. Această afirmație a fost adesea interpretată greșit ca susținând ceea ce se numește astăzi interpretarea alegorică a Scripturilor. Acest aspect reduce comentariul lui Origen – fără a mai menționa tratatul său ulterior dedicat Cărții lui Iosua – la ideea că, efectiv, „ceea ce conține această carte este oribil, așa că trebuie să o citim metaforic, simbolic”. Totuși, aceasta nu este metodologia pe care Origen a folosit-o în comentariul său la Iosua. Să nu socotim greșit că el ar fi fost de părere că această carte biblică este respingătoare, singura modalitate de a o salva fiind doar prin „interpretarea” alegorică sau morală. Dimpotrivă, Origen era de părere că narațiunea din Iosua se referă, de fapt, la războiul duhovnicesc, chiar dacă o lectură de suprafață a textului se poate dovedi provocatoare sau problematică în anumite aspecte. Ea ne vorbește despre războiul duhovnicesc, atunci când este interpretată corect.

Tema războiului duhovnicesc nu începe în Cartea lui Iosua, ci mai degrabă în Tora, cu relatarea ieșirii și a primelor bătălii care au loc odată cu sosirea lui Israel în teritoriile de la est de râul Iordan. Această continuitate este atât de frapantă încât i-a determinat pe unii cercetători să vorbească despre un Hexateuh, care să includă și Cartea lui Iosua. Nici Iosua nu încheie discuția despre războiul duhovnicesc, care continuă în cărțile Samuel/Regi. S-ar putea chiar susține că tema războiului duhovnicesc nu este lămurită pe deplin până la Apocalipsa Sfântului Ioan, la sfârșitul Noului Testament. Descrierea războiului duhovnicesc din Noul Testament este legată de cea din Iosua nu doar alegoric sau analogic, ci direct și literal.

Prin urmare, cartea lui Iosua nu reprezintă o excepție în expunerea acestor teme. Ea nu poate fi izolată sau ignorată ca un text